

ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Кочина Олександра Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Статтю присвячено дослідженню правових проблем та шляхів їх подолання у сфері захисту авторських прав у мережі Інтернет. Розвиток інтернаціональної мережі Інтернет, яка дала поштовх для масової інформатизації та інтелектуалізації життя сучасного суспільства, викликав глобальні проблеми, пов'язані з недосконалістю правових механізмів захисту проти неправомірних дій у мережі, зокрема збільшив кількість порушень авторських прав. Нові виклики спонукали державу до пошуку нових ефективних способів захисту авторських прав, дослідження яких і є метою статті.

Основними проблемами, котрі сприяють вчиненню порушень авторських прав у мережі Інтернет, є такі: анонімність користування; транскордонний, інтерактивний і віртуальний принципи діяльності мережі; складність встановлення типів соціальних зв'язків та видів правовідносин; проблеми з встановленням точного часу користування мережею та правосуб'єктності її користувачів.

Авторські права сьогодні охороняються законом, а їх порушення загрожує серйозними санкціями. Особливе значення має новий порядок захисту, передбачений у ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що запроваджений у 2017 р. Він включає можливість звернутися до власника сайту з вимогою припинити дії, що порушують авторські права. Цю процедуру було запозичено в США, а саме із Закону про авторське право в цифрову епоху (*Digital Millennium Copyright Act*) – одного з найпрогресивніших законів у світі із цього питання. Проте зазначений вітчизняний порядок захисту авторських прав від порушень із використанням мережі Інтернет не позбавлений недоліків: він застосовується лише в разі порушення майнових прав, не має обов'язкового характеру; заявник має можливість звертатися із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (за посередництва) адвоката; захист буде мати дієвий характер лише в разі звернення до власника сайту, який підпадає під юрисдикцію України.

Незважаючи на недоліки зазначеної процедури, практика її застосування з урахуванням міжнародного досвіду повинна позитивно вплинути на подальші шляхи вдосконалення. У зв'язку із цим наукові дослідження проблем захисту авторського права в мережі Інтернет залишаються безумовно актуальними.

Ключові слова: авторське право, порушення авторських прав, захист авторського права, власник вебсайту, копірайт, мережа Інтернет.

Kochyna Oksandra. Copyright violations on the Internet: legal problems and ways to overcome them

the article is devoted to the study of legal problems and ways to overcome them in the field of copyright protection on the Internet. The development of the international Internet network, which gave impetus to mass informatization and intellectualization of the life of modern society, caused global problems related to the imperfection of legal protection mechanisms against illegal actions on the network, including increased the number of copyright violations. New challenges prompted the state to search for new effective ways to protect copyright, the study of which is the purpose of this article.

The main problems that contribute to the commission of copyright violations on the Internet are: anonymity of use; cross-border, interactive and virtual principle of network activity;

the difficulty of establishing types of social ties and types of legal relations; problems with establishing the exact time of using the network and the legal personality of its users.

Copyright today is protected by law, and their violation is subject to serious sanctions. Of particular importance is the new protection procedure, which is provided for by article 52-1 of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Law" was introduced in 2017. It includes the possibility to contact the owner of the site with a demand to stop actions that violate copyright. This procedure was borrowed from the USA, namely from the Digital Millennium Copyright Act, one of the most progressive laws in the world on this issue. However, the specified national procedure for the protection of copyrights against infringements using the Internet is not without its shortcomings: it is applied only in case of infringement of property rights, it is not mandatory; the applicant has the opportunity to apply for the termination of the infringement exclusively through the representation (mediation) of a lawyer; will have an effective character only when addressing the owner of the site, which falls under the jurisdiction of Ukraine.

Despite the shortcomings of the mentioned procedure, the practice of its application, taking into account international experience, should have a positive effect on further ways of improvement. In this regard, scientific studies of the problems of copyright protection on the Internet remain undeniably relevant.

Key words: *copyright, copyright infringement, copyright protection, website owner, Internet.*

Сучасний стрімкий розвиток інформаційно-технологічної епохи зумовлює появу нових ефективних способів підвищення соціально-економічного рівня життя людства. Насамперед це пов'язано з розвитком інтернаціональної мережі Інтернет, яка дала поштовх для масової інформатизації та інтелектуалізації життя сучасного суспільства. Окрім новаторських позитивних змін, наслідком використання мережі Інтернет є глобальні проблеми, викликані недосконалістю правових механізмів захисту проти неправомірних дій у мережі, а також складністю самого явища кіберпростору, котрий є глобальним інформаційним середовищем, що дає можливість використання, створення й поширення будь-яких видів інформації (яка своєю чергою не є матеріально визначеною, є невичерпною та неспоживчою) та не обмежується державними кордонами.

Захист права інтелектуальної власності – це проблема, розв'язати яку правовласники намагаються з моменту популяризації мережі Інтернет у широких масах. Інтернет уже давно увійшов у наше життя як зручне джерело знань і розваг. Однак користувачі рідко замислюються над тим, що є законні правила використання інформації, яку отримують через мережу. Адже інформація, чи то текстова, аудіо-, відео-, графічна (фото або малюнки), чи то програмна або яка-небудь інша, – це плід людського інтелекту, творчості, а отже, на ці об'єкти поширюється дія загальних правил щодо охорони авторського права.

Надзвичайна поширеність в Україні порушень авторських прав у мережі Інтернет спонукає державу до пошуку нових ефективних способів їх захисту.

Дослідженням порушеної у статті проблематики займалися такі науковці, як Ф.Ф. Гайсин, В.О. Жаров, К.О. Зеров, А.С. Штефан та інші. Зроблено вагомий внесок щодо вдосконалення наявних правових процедур і засобів захисту об'єктів авторського права в мережі Інтернет, однак важливо врахувати правові особливості здійснення такого захисту відповідно до існуючої в державі правової системи, а також диференціацію підходів до вирішення наявних проблем, що спричиняють неможливість уніфікації лише одного механізму захисту й охорони авторських прав на охоронювані законом об'єкти в інтернет-просторі для світової спільноти.

Метою роботи є дослідження проблеми захисту й охорони об'єктів авторського права, розміщених у всесвітній мережі Інтернет, в умовах сьогодення, визначення причин вчинення правопорушень у цій сфері та з'ясування найбільш практичних і дієвих механізмів захисту продуктів авторського права в мережі Інтернет.

Із часу створення мережа Інтернет розвинулася не лише як найпопулярніший розважальний, інформаційний засіб комунікації, а й стала найбільшою загрозою для авторських прав. Інтернет-мережа – невід'ємний складник повсякденного життя людства. Організація Об'єднаних Націй визнала право на

доступ до інтернету одним із базових прав людини, прийнявши 3 червня 2011 р. відповідну резолюцію. Спеціальний доповідач із питань сприяння й захисту права на свободу думки та вираження поглядів Франк ля Рю на 17-й сесії Ради Організації Об'єднаних Націй зазначив: «З огляду на те, що інтернет став незамінним інструментом для реалізації прав людини, боротьби з нерівністю та прискоренням розвитку, прогресу людини, забезпечення загального доступу до інтернету має бути пріоритетом для всіх держав. Кожна держава повинна розробити конкретну та ефективну політику для того, щоб зробити інтернет доступним для всіх верств населення». Доповідач також вважає, що відсторонення користувачів від доступу до інтернету незалежно від наданого обґрунтування, зокрема й із мотивів порушення закону про права інтелектуальної власності, є непропорційним і таким, що порушує п. 3 ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [1].

Згідно з останніми дослідженнями Міжнародної спілки електрозв'язку при Організації Об'єднаних Націй, у 2021 р. кількість користувачів інтернету зросла з 4,1 до 4,9 мільярда порівняно з 2019 р. [2]. Кількість інтернет-користувачів щороку збільшується на 10% починаючи з 2005 р., що, відповідно, вказує на те, що використання мережі Інтернет сприяє розростанню ринку прав авторів на об'єкти інтелектуальної власності.

Інтернет є глобальною та унікальною децентралізованою структурою, тому будь-яка спроба правового регулювання мережі стикається з необхідністю врахування її екстериторіального характеру. Ця обставина змушує розробляти спеціальні підходи для правового регулювання відносин у глобальній мережі, зокрема й питання інтелектуального права.

Ф.Ф. Гайсин зазначає, що сьогодні в жодній із держав світу немає законів про регулювання правовідносин у глобальній мережі, що забезпечує досить широкі можливості користувачам для безконтрольного відтворення, копіювання та подальшого поширення об'єктів права. Інтернет практично неможливо обмежити рамками закону: спочатку думок про регулювання діяльності в мережі, яка самостійно роз-

вивається, ні в кого просто не виникало [3, с. 51].

Основними проблемами, котрі сприяють вчиненню порушень авторських прав у мережі Інтернет, справедливо можна вважати такі:

- анонімність користування, яка ускладнює встановлення особи порушника;
- транскордонний, інтерактивний і віртуальний принципи діяльності мережі, відповідно до яких постає проблематичність здійснення заходів державного реагування з метою припинення порушення та притягнення винних до відповідальності;
- складність встановлення типів соціальних зв'язків і видів правовідносин, яка впливає на правильну правову кваліфікацію протиправних діянь користувачів мережі;
- встановлення точного часу користування мережею та правосуб'єктності її користувачів.

Крім того, маємо звернути увагу на ще одну проблему в Україні – відсутність спеціалізованої судової системи. У нашій країні немає судів, які працюють у вузькоспрямованій сфері інтелектуальної власності, розглядають апеляції, пов'язані з випадками порушень авторських і суміжних прав. Зокрема, у вересні 2017 р. була розпочата робота над створенням єдиного спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який покликаний покращити ефективність системи захисту прав. Подібні спеціалізовані суди функціонують у Японії (Вищий суд з інтелектуальної власності), Німеччині (Федеральний патентний суд) та низці інших країн світу. Проте робота зазначеного суду в Україні ще не розпочалася.

Початково вищенаведені проблеми, котрі сприяють вчиненню правопорушень у мережі, були закладені як підвалини для незалежного, демократичного, доступного на однакових умовах для всіх користування мережею Інтернет, однак їх спільною ознакою стало те, що в разі нехтування принципом добросовісності вони стають загрозою для авторських прав на інтелектуальні об'єкти, розміщені у всесвітньому павутинні. Саме сповідники принципу, що отримав назву копілефт, знаходять виправдання своїй неправомірній поведінці в мережі з огляду на принцип вседоступності кіберпростору, наслідуючи

правило користування «можна все, на що немає прямої заборони». В.О. Жаров зазначає: «Ті, хто підтримує принципи копілефту («copyleft»), стверджують, що інтернет замислювався як вільне середовище, яке ґрунтується на положеннях загальнодоступності й відкритості інформації, а тому не може підкорятися тим чи іншим законам, особливо тим, які не здатні його регулювати. Його розвиток повинен бути саморегульованим на основі внутрішніх правил. На інших позиціях стоять ті, хто підтримує принципи копірайта («copyright») <...> глобальна мережа Інтернет як техногенне явище, створене людиною, розвивається за законами, які діють в інших сферах людського життя. А отже, і регулюватися воно має тими самими законами» [4, с. 39].

З огляду на принцип копірайту розміщення творів інтелектуальної власності в мережі Інтернет не змінює основне правило щодо їх невід'ємної правової охорони незалежно від середовища їх розміщення, а тому будь-які об'єкти інтелектуальної діяльності, що перебувають на теренах «мережі мереж», обов'язково підлягають охороні та захисту.

Варто зазначити, що авторські права сьогодні охороняються законом, а їх порушення загрожує серйозними санкціями. Сучасна судова система України, на жаль, не може похвалитися великою кількістю прикладів притягнення до відповідальності осіб, які порушили авторські права. Однак відповідальність за такі діяння передбачена законом, зокрема Кримінальним кодексом України (ст. 176), Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 164-17), Законом України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 52-1) [5].

Розглянемо більш детально порядок, який передбачений Законом України «Про авторське право і суміжні права». Так, у разі порушення авторських прав у мережі Інтернет спочатку необхідно спробувати звернутися до власника сайту (одночасно направити копію заяви постачальнику послуг хостингу) з вимогою припинити дії, що порушують авторські права. Протягом 48 годин із моменту отримання такої заяви власник ресурсу зобов'язаний унеможливити доступ до інформації в тій частині, у якій вона порушує авторські

права, а також надати заявнику та постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи. Інакше власник вебсайту та постачальник послуг хостингу будуть нести адміністративну відповідальність.

Однак зазначений порядок захисту авторських прав не позбавлений недоліків. Так, А.С. Штефан та К.О. Зеров звертають увагу на такі моменти застосування ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

- аналіз п. «в» ч. 2 цієї статті дає підстави вважати, що такий порядок застосовується лише в разі порушення майнових прав. Проте варто звернути увагу на те, що в разі розміщення відповідного об'єкта в мережі Інтернет водночас можуть порушуватися також особисті немайнові права автора;

- цей порядок захисту не має обов'язкового характеру, тобто звернення до власника вебсайту та/або вебсторінки є правом суб'єкта авторського права, яке може використовуватися поряд з іншими методами і прийомами самозахисту;

- заявник має можливість звертатися із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (за посередництва) адвоката. Крім того, надсилаючи відповідну заяву власнику сайту, адвокат повинен підтвердити факт наявності в суб'єкта авторських прав, надавши відповідні документи. Це положення прямо не відповідає принципу автоматичної охорони твору, оскільки вимагає наявності в автора документів, отримання яких, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права», не вимагається;

- цей порядок буде мати дієвий характер лише в разі звернення до власника сайту, який підпадає під юрисдикцію України, через існування можливості застосування судової заборони (вебблокування). Однак щодо іноземних елементів можливе лише направлення заяви про припинення порушення без перспективи застосування щодо них положень українського порядку [6, с. 19–20].

Варто зазначити, що розглянута процедура захисту авторських прав, порушених у мережі Інтернет, була запозичена в США, а саме із Закону про авторське право в цифрову епоху (Digital Millennium Copyright Act, далі – DMCA). Пов'язано це

з тим, що саме США вважаються найпрогресивнішою країною в боротьбі з порушеннями інтелектуальних прав, тому їхнє законодавство дуже часто слугує основою для розроблення механізмів захисту авторських прав в інших країнах.

Одним з основних принципів DMCA є забезпечення так званої безпечної гавані для постачальників онлайн-послуг. Безпечна гавань («safe harbors») – це чітко змальований набір обставин чи дій у межах конкретного закону, який звільняє від відповідальності. Тобто закон передбачає можливість власників авторських прав відправляти онлайн-провайдерам «DMCA takedowns», у якому вони можуть вимагати видалити розміщений із порушенням авторських прав контент. Якщо постачальник онлайн-послуг відповідає на повідомлення про демонтаж у найкоротший термін, він звільняється від відповідальності за розміщення інформації з порушенням авторських прав [7].

Таким чином, DMCA забезпечує підвищений захист власників матеріалів, захищених авторським правом, і водночас обмежує відповідальність постачальників онлайн-послуг. Аналогічний принцип знайшов утілення у ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (а саме в ч. 15), що, на нашу думку, є безумовно позитивним моментом.

Незважаючи на прогресивність окресленої процедури захисту авторських прав, основною проблемою, що виникає на практиці, є питання визначення того, норми права якої країни мають бути застосовані, коли вебсайт зареєстрований на території іншої держави. Із цього приводу судова практика США дає однозначну відповідь: національні норми щодо захисту авторських прав не можуть бути застосовані за кордоном, адже це становитиме посягання на суверенітет іншої держави. Однак практика вітчизняних судів щодо захисту авторських прав, порушених у мережі, досить неоднозначна. Так, наприклад, рішенням Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 11 травня 2016 р. у справі № 357/5236/16-ц за позовом до Edgar Mompota Porta, який опублі-

кував на своєму каналі в YouTube відео з використанням звукової доріжки позивача без відповідного дозволу, було відмовлено в розгляді справи у зв'язку з тим, що суд не визнав за собою таку юрисдикцію та повернув заяву позивачеві [8].

На нашу думку, у разі порушення авторських прав у мережі Інтернет застосовуються різні підходи залежно від того, яке врегулювання спору здійснюється: судове чи досудове. Так, якщо це особа, авторські права якої порушено на вебсайті, компанія-провайдер якої зареєстрована в іншій країні, та вона подає відповідну заяву про припинення порушення, підпорядковуючись правопорядку іншої держави. У більшості випадків країною розташування компанії провайдера є США, тому під час розгляду скарги застосовується DMCA. У тому ж разі, якщо особа звертається безпосередньо до українського суду за захистом своїх авторських прав, останній повинен, посилаючись на Закон України «Про міжнародне приватне право», застосовувати законодавство України незалежно від того, чи перебуває відповідач на території іншої держави.

Отже, прийняття окремої статті в Законі України «Про авторське право і суміжні права», якою регламентовано порядок припинення порушень авторського права та/або суміжних прав із використанням мережі Інтернет (ст. 52-1), та встановлення адміністративної відповідальності за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права та/або суміжних прав із використанням мережі Інтернет (ст. 164-17 Кодексу України про адміністративні правопорушення), є надзвичайно важливим кроком уперед на шляху до подолання проблеми порушення авторських прав в інтернеті. Цей порядок захисту авторських прав не позбавлений недоліків, однак практика його застосування з урахуванням міжнародного досвіду повинна позитивно вплинути на подальші шляхи його вдосконалення. У зв'язку із цим наукові дослідження проблем захисту авторського права в мережі Інтернет залишаються безумовно актуальними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. A/HRC/17/27. 16 May 2011 / General Assembly of United Nations. URL: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf.
2. У 2021 році кількість користувачів Інтернету зросла до 4,9 мільярда. *Профспілка працівників освіти і науки України* : офіційний сайт. 2021. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9141-u-2021-roci-kilkist-koristuvachiv-internetu-zroslo-do-49-miljarda.html>.
3. Гайсин Ф.Ф. Проблема порушення авторських прав в сети Інтернет. *Вестник Марийского государственного университета. Серия «Исторические науки. Юридические науки»*. 2017. Т. 3. № 2(10). С. 50–53.
4. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні : навчальний посібник. Київ : Інститут інтелектуальної власності і права, 2005. 188 с.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
6. Штефан А.С., Зеров К.О. Припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет: огляд законодавчих новел. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3(95). С. 18–26.
7. What is required to comply with the DMCA? *Klemchuk LLP*. URL: <https://www.klemchuk.com/dmca-compliance-requirements>.
8. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області у справі № 357/5236/16-ц від 11 травня 2016 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57587992>.